

Cilt/Volume: 2, Sayı/Issue: 4, 2018

TEBDİZ ÖZEL SAYISI, ss/pp. 156-166

Geliş Tarihi/Received: 25.11.2018-Kabul Tarihi/Revised: 18.12.2018

SALÂMÂN U ABSÂL MESNEVİSİNDEKİ ABSÂL'IN KÖKENİ ÜZERİNE

ON THE ORIGIN OF ABSÂL IN THE SALÂMÂN AND ABSÂL MESNEVI

Esra KILIÇ

Öz

Türk edebiyatında Salâmân u Absâl mesnevisinin tek örneğini Lâmi'î Çelebi vermiştir. Câmî'nin birçok eserini tercüme ettiği için Câmî-i Rûm lakabı ile tanınan Lâmi'î Çelebi, Salâmân u Absâl mesnevisini Câmî'nin aynı adı taşıyan eserinden tercüme etmiştir. Lâmi'î'nin Salâmân u Absâl'ı, te'lif-tercüme bir eserdir. Mesnevinin Yunan kaynaklı olduğunun iddia edilmesi ve konu bakımından farklılık göstermesi onu diğer mesnevilerden ayırır. Salâmân u Absâl mesnevisi, içinde birçok mitolojik öge barındıran bir eserdir. Mesnevinin kadın kahramanı Absâl'ın fiziki ve ruhi özellikleri incelendiğinde, mitolojik anlatılardaki Ana Tanrıça figürü ile benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Bu makalede öncelikle mitolojik anlatılarda yer alan Ana Tanrıça ve sembolleri üzerinde durulacak ve mesnevinin kadın kahramanı Absâl'ın kökenine dair bazı tespitler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Salâmân u Absâl, Ana Tanrıça, ay, toprak, kadın, mitoloji.

Abstract

The only example of the Salâmân and Absâl mesnevi in Turkish literature was produced by Lâmi'î Çelebi. Lâmi'î Çelebi was known with the nickname of Câmî-i Rûm, since he translated many works by Câmî. He translated Câmî's Salâmân and Absâl mesnevi from the work having the same name. Lâmi'î's Salâmân and Absâl is a copyright-translation work. The fact that the mesnevi is of Greek origin and that it displays a difference from the aspect of subject, separates it from the other mesnevis. The Salâmân u Absâl mesnevi is a work that includes many mythological elements within it. It was determined that when Absâl's physical and mental attributes were examined carefully, they displayed a similarity to the Mother Goddess in mythology. First of all, the Mother Goddess and symbols in mythology will be dwelled upon in this article and some determinations will be presented about the origin of Absâl.

Keywords: Salâmân and Absâl, Mother Goddess, moon, earth, woman, mythology.

Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, esra_k1905@hotmail.com

* Bu yazı, 05 Kasım 2018 tarihinde Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nde düzenlenen *Osmanlı Edebî Metinlerinin Anlam Dünyası III* adlı sempozyumda sunulan bildirinin genişletilerek yeniden düzenlenmiş şeklidir.

Giriş

1. Mitolojide Ana Tanrıça ve Sembolleri

1.1. Toprak Sembolizmi

Toprağın sonsuz bir besin kaynağı olmasının keşfiyle insanlar tarımı kutsal saymış; yaşadıkları dehşeti, sevinci ve korkuyu yarattıkları mitolojilerine yansıtmışlardır. Toprağın, bütün yaratılanları (bitkiler, hayvanlar ve insanlar) tıpkı bir rahim gibi içinde barındırdığı keşfedilmiştir. İnsanlar toprağa aittir; bu yüzden toprağı da yüceltmişlerdir. Toprağın doğurgan yapısı kadınla özdeşleşmiş; anaç ve besleyici olan toprak da zamanla Ana Tanrıçaya dönüşmüştür. Ana Tanrıça terimi “toprak ana”, “toprak tanrıçası”, “bereket tanrıçası” gibi terimlerle birlikte kullanılmıştır. Bazı dinlerde toprak ananın kendi başına (bakire olarak) gebe kalabileceği tasavvur edilmiştir. Bunda da kadının gizli bü-yüsel-dinsel güçlerinin etkili olduğu düşünülmüştür (Black Jeremy vd. 2017:39). Mitolojilerde birçok tanrıça (Gaia'nın Uranüs'ü doğurması gibi) tanrılardan yardım almaksızın tek başına doğurur (Eliade 2017c:128).

1.2. Ay Sembolizmi

Tarımla beraber ay, toprak, kadınların ve hayvanların doğurganlığı aynı simgelerle birbirine bağlanırlar. Ayın büyümesi, küçülmesi, kaybolması onun bir “oluşum” içine girdiğini gösterir. Ay belirli aralıklarla yinelenen yaşamı simgelemiştir. Ay sürekli yenilediği için ölümlerle bitmez. Ay üç gece boyunca yıldızlı gökte görünmez. Bu ölümün ardından yeni hilal olarak yeniden doğar. Ay simgeselliği, mistik yenilenmenin ilk şartının ölmek olduğunu vurgular. İnsan da ayın bu evrelerinden ötürü yenilenme arzusu duyarak tıpkı ay gibi “yeniden doğuş” isteği duymuştur (Eliade 2017b:184-189).

Ay, evrelerinden ve şekillerinden ötürü kadınla ilişkilendirilmiştir. Ayın evreleri ile kadının üç dönemi arasında ilgi kurulmuştur. Hilal biçimindeki ay bakireliği, dolunay kadınlık ve gebeliği, küçülen ay ise anneliği simgeler (Fidan 2015: 929). Neolitik çağlarda neslin üreyememesi büyük bir felaket olarak görüldüğü için bu çağlarda çocuk doğuran kadınlar kutsallaştırılmıştır (Ateş 2014: 119). Ana tanrıça insan gövdesiyle betimlenirken onun kutsal sayılan doğurganlık özelliği de (hilale benzediği için) boynuzla temsil edilmiştir (Ateş 2014: 119). Ayrıca elleri göbeğinde kadın hamileliği, elleri göğüslerindeki kadın betimlemeleri de çocuğun yaşam kaynağı olan sütü sembolize etmiştir (Ateş 2014: 120).

Ay ile bitkiler arasındaki bağ, pek çok bereket tanrıçasının aynı zamanda “ay tanrıçası” özelliği göstermesine sebep olmuştur. Bu sebeple ölümsüzlük veren tanrısal içecek ile ayın, suların ve bitkilerin kutsallığını özdeşleştirmek mümkündür (Eliade 2017b: 192).

2. Doğum, Ölüm ve Yeniden Doğuş Üzerine

Evren tasavvuru Gök ile Yer'in birleşmesiyle başlamış, iki kozmik ilkenin birleşmesi hem dünyanın yaratılışına hem de tanrıların yaratılmasına yol açmıştır. Yaratılış şiddete dayalı bir ölümlerle tamamlanır ve mükemmelliğe ulaşır. Bitki, tarım ve toprak tanrıçaları aynı doğum, yaratım, dramatik ölüm ve onu izleyen diriliş gizemine sahiptir. Yeryüzü kimi zaman ölüm tanrıçası olarak karşımıza çıkar. Bunun nedeni ise tüm yaratılışların sonsuz kaynağı, evrensel dölyatağı olarak hissedilmesidir. Ölüm kendi içinde bir son veya mutlak bir yok oluş değildir. Ölüm “toprak ana”ya dönüş olarak kabul edilir, “toprak ana”nın içine geçici bir yeniden giriştir (Eliade 2017a: 211-214). Toprağın doğurganlığı büyümlü bir güç olarak görülmüştür (Eliade 2017b: 277). Mesela hastayı iyileştirmek için onun yeniden doğmasını sağlamak gerekir ve doğumun da ilk kusursuz modeli kozmogonidir (Eliade 2017c: 173).

3. Ana Tanrıçalar ve Özellikleri

Ana Tanrıça kültü, coğrafi ve kültürel şartlar değiştikçe değişim göstermiştir. Ana tanrıçalar toprak, Venüs yıldızı veya ayla ilişkilendirilmiş ve bakire tanrıça olarak anılmışlardır. Tanrıçalar aşk ve savaş tanrıçası iken; zamanla kutsal ana ve koruyucu tanrıçaya dönüşmüşlerdir. Besleyen bakire teması ilk olarak Mısır'da ortaya çıkmıştır. İsis aynı zamanda insanlığa şifa verici bir tanrıça olarak yüceltilmiştir. İsis'teki bu "annelik" vasfı ile "süt sembolü" Meryem'e aktarılmıştır (Fidan 2015: 936). Hristiyan mitolojisindeki Meryem, özelliklerini İsis'ten almış ve tüm tanrıçaların özelliklerini bünyesinde toplamıştır (Akalm 2016: 81-107). İsis ve kucağındaki Horus'un yerini artık Meryem ve kucağındaki İsa almıştır. Meryem, iffetli ve şefkatli Tanrıların anası sayılmıştır. Bakire Meryem aynı zamanda sabah yıldızı olarak anılmıştır (Knith 2012: 139). Tanrıçaların oğullarının daha sonra eşleri olarak mitlerde boy göstermesi sonucunda onlara hem anne hem sevgili olma özelliği getirmiştir. İsis-Osiris bu özelliğin örneklerindedir (Kurt 2010: 38-41). Yine bu özelliğin Meryem'e aktarıldığı görülmektedir. Tanrıçalar hem bir anne, hem el değmemiş bir bakire olarak tanrıyı ya da kahramanları doğuran temel bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır (Kurt 2010: 141).

4. Lâmi'î Çelebi'nin Salâmân u Absâl Mesnevisindeki Absâl'in Ana Tanrıça ile Benzerlik Göstermesi

Salâmân u Absâl mesnevisindeki konunun tercüme edilirken ana hatlarında herhangi bir değişikliğe gidilmemesi mesnevide yer alan sembollerin daha rahat görülmesini sağlamıştır. Absâl çok güzel bir kadın olarak tasvir edilmiştir. Absâl'in, Salâmân'ın önce süt annesi sonrasında ise sevgilisi olması dolayısıyla "sevgili-oğul" temasının oluşması, mitolojilerde oğul tanrıların daha sonra annelerinin eşleri olarak yer almalarıyla benzerlik gösterir. Absâl'in Salâmân'ın dikkatini çekebilmek için yaptığı hilelerin mitolojik sembollerle örülü olduğu görülmektedir. Padişahın iki sevgili arasındaki ilişkiye izin vermemesi; Absâl'i onaylamaması sonucunda iki sevgilinin kaçarken ateşe atılması ile bu ateşte Absâl'in tamamen yanması onun bir değişime girdiğini; Salâmân için bir yeniden doğuşu gerçekleştirdiğini göstermektedir. Kötü özellikleriyle birlikte yanan Absâl'dan sonra Zühre'nin doğuşu başlar. Hakîm tarafından Absâl unutturulur ve Salâmân'ın Zühre'ye aşık olması sağlanır. Ancak o zaman Salâmân, tâca ve tahta lâyık olur. Böylece Zühre'ye duyulan aşk ile fânî olandan vazgeçiş, daimî güzelliği buluş gerçekleşir.

Aşağıdaki tabloda mitolojik sembollerle ilgili bilgiler, ilgili oldukları bölümün altında kısa açıklamalarla verilmiştir:

Absâl'in Süt Anne ve Salâmân ile Sevgili Olması	İlgili Beyitler
Absâl, Salâmân'a süt anne olarak tutulur. 16 yaşında çok güzel bir kadındır. Absâl'in güzelliği tasvir edilirken "öyle bir sedeftir ki herhangi bir hakkâkin eli değmeksizin (içinde) inciler kırılır" benzetmesi yapılmıştır.	Mihr-âyîn rûyî ferrûh fâldı Sâli on altı adı Absâl'dı (554)
Absâl'la ilgili yukarıdaki beyit bakire tanrıça özelliğine işaret eder. İnci, aya ait ve dişi bir semboldür (Akşit 2014: 299-	Gözleri âhû saçı müşgîn-kemend Tal'atı gül kâmeti serv-i bülend (555)
	Çeşm-i mest-i nâzı idüp nîm-h'âb Tekyesin gül çetrim itmiş müşg-nâb (559)
	Hüsni levhine yazarken hatt-ı nûr Kalmış anda gûyiyâ engüşt-i hûr (563)

<p>300). Kırılmamış doğal inci bekareti, incinin kırılması da aşılama ve doğumu temsil etmektedir (Ateş 2014: 161).</p>	<p>...</p> <p>Bir sadefdür kim kılır dürler şikest Aña urmaz degme bir hakkâk dest (587)</p>
<p>Absâl, Salâmân'ı sütüyle beslerken göğsü şiddetli ateşle yanar ve gözlerinden yaş akıtır. Salâmân'ın ne zaman gam sinesinden etkilendiğini görse üzüntüsünden felek gibi kararsız olup güneş gibi üstüne titrer.</p> <p>Absâl'in süt anne oluşu, gözlerinden yaş akıtması, Salâmân'ı sütle beslemesi İsis ve Meryem'i akla getirir. Süt ve gözyaşı tanrıça sembollerindedir.¹</p>	<p>Oña idüp sînesini cây-ı h'âb Sükkerinden kıldı la'lîn şîr-i nâb (613)</p> <p>Şîr-perver olup ol âhû-bere Nûr virdi gökde mihr-i hâvere (616)</p> <p>Yanar idi sîne-i pür-tâb ile Ağlar idi dîde-i hûn-âb ile (619)</p> <p>Görse bir gün yâhûd ol hûrşîd-i fer Gaym-ı gamdan çarh-ı hüsninde eser (620)</p> <p>Çarh-veş olup gamından bî-karâr Ditrer idi üstine hûrşîd-vâr (621)</p>
<p>Salâmân'ın büyüyüp serpilmesiyle güzelliğinin olgunlaşması ile aşkından perişan düşen Absâl onu kendisine âşık etmek için türlü hilelere başvurur.</p> <p>Tanrıçaların baştan çıkarıcı özelliği Absâl'da da görülmektedir. Mesela İhtar da Gilgamiş'in yakışıklılığında etkilenmiş ve ondan kocası olmasını istemişse de Gilgamiş İhtar'ın sevgililerine gösterdiği sadakatsizlikten ötürü bunu reddetmiştir (Maden 2018:55-58).</p>	<p>Çün Salâmân'a Hudâ-yı Zü'l-celâl Virdi ahlâk u cemâl-i ber-kemâl (820)</p> <p>Servi kâmet çekdi çün nahl-i Harem Bâğ-ı hüsnî eyledi dahl-i İrem (821)</p> <p>Gül gibi güldi cemâl-i ferruhı Sîbler 'arz itdi büstân-ı ruhı (822)</p> <p>Mîve-i Cennet gibi ser-cümle nûr Ağzı suyun akıdurdı görse hûr (823)</p> <p>Virdi nahli kand-veş şîrîn rutab Kim suna 'uşşâkına ol şehd-i leb (824)</p> <p>Hâtr-ı Absâl'a düşdi ol heves Kim dokunmadın bu bâga dest-i kes (825)</p> <p>...</p> <p>İRmege mi'râc-ı vaslına o cân Sîm-i serve düzdi 'anber nerd-bân (835)</p> <p>Hîle vü efsûna âgâz eyledi Her zamân bir şâha pervâz eyledi (836)</p> <p>Bildi kim ol murg sayd olmaz aña Ruhlarına kodı benler her yana (837)</p>

¹ Süt sembolü için bk. Ateş, Mehmet (2014). Mitolojiler ve Semboller. Ana Tanrıça ve Doğurganlık. İstanbul: MilenyumYay.s.120. Gözyaşı sembolü için bk. Fidan, Maksude Kurt. Ana Tanrıçalardan Bakire Meryem'e: Kadının Mitolojik Öyküsü. II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi-Bildiriler Kitabı 4. s. 935.

	Dâne dökdi ya'ni anı dâm için Saldı müşğ oda o cânı râm için (838)
Salâmân'ın dikkatini çekebilmek için Absâl bazen ay gibi tacını eğri takar, bazen gözüne sürme çeker, bazen zülfünün bağına düğümler vurur, bazen de saç zincirini düğümleyip yay kaşına miskten kiriş çeker. Absâl'in ay gibi tacını eğri takması, gözüne sürme çekmesi, saçlarını düğümlemesi, yay kaşına kiriş çekmesi tanrıça sembolleridir. Mesela İnanna, ölümler diyarına inerken gözlerine "Nolur gelsin" tılsımlı sürmesini çeker (Bottero vd. 2017: 314, 317). Ay, doğurgan kadını temsil eden tanrıçaların üzerinde de yaygın olarak kullanılmış bir semboldür (Ateş 2014:164). Doğurganlık sembolleriyle ilgili diğer bir uygulama da genç kızların alınına, kaşlarına doğru inen bir yay çizmeleridir (Ateş 2014:157). Düğüm ise, mitolojide İsis'in düğümü olarak yer alan bir semboldür (Akşit 2014: 194).	Efserin geh kec ururdu mâh-veş Tâ nazar idüp kıla meyl ol güneş (840) Gâh iderdi nergisini sürme-dâr Kim kıla ol gül-ruhi âşüfte-kâr (841) Göz karardurdu çü hüsni bâğına 'Ukdeler virürdü zülfi bâğına (842) Gâh idüp zencir-i müyün pür-girih Müşğden yâ kaşına baglardı zih (843)
Salâmân sarayında içkili eğlence düzenler ve sarhoş olup uykuya dalar. Absâl bu durumu fırsat bilir ve bir hırsız gibi Salâmân'ın odasına girer. Sabaha kadar birbirlerine sevgilerini gösterip muradlarına ererler. Absâl, Salâmân'ın önce süt annesi sonra da sevgilisi olmuştur. Mitolojilerde oğul tanrıların daha sonra annelerinin eşleri olarak mitlerde boy göstermesi sonucunda bir "sevgili-oğul" teması oluşmuştur. Kibebe ve Attis, İsis ve Osiris bu temanın örneklerindedir (Fidan 2015: 937, Kurt 2010: 40).	Bâm-ı kasr üzre Salâmân-ı selîm 'Ayš idüp ahab ile ol şeb delim (925) Gül gibi rüyına virüp bâde tâb Olmış idi nergisi ser-mest-i h'âb (926) Dil hayâl-i vuslat-ı Absâl ile Bî-haber tenhâ yatup bu hâl ile (927) Bilmeyüp hayretten ol cân nidesin H'âb-ı gaflet almış idi dîdesin (928) Gördi kim Absâl fırsat virdi el Pây idüp farkımı gösterdi 'amel (929) Buluben düz-dâne ser-vaktine yol Sürdi rûyın pâyına rindâne ol (930) ... İki cânibden koyup cûş u hurûş İtdiler cân çeşmesinden bâde nûş (938) Bûsedür çünkim kulâvûz-ı kenâr Bûselerden kıldılar âgâz-ı kâr (939) Şol kadar oldı tekellûf leb-be-leb Kim leb-â-leb oldı pür-câm-ı tarab (940)

	<p>Oluben câm-ı pey-â-pey birle germ Ref' olındı aradan cilbâb-ı şerm (941)</p> <p>Çünkü gitdi ortadan bend-i nihân Oldı nakd-ı cân 'ıyân-ender-miyân (942)</p> <p>Lâm-elif-veş sarılıp ol iki tal Oldılar vahdet demine 'ayn-ı dall (943)</p> <p>Karışup birbirine şîr ü şeker Eylediler h'âb-ı nûşîn tâ seher (944)</p>
<p>Hakîm ve Padişah Salâmân'a Absâl'dan ayrılması için nasihatte bulunurlar. Salâmân ise bu nasihatlerden bıkip Absâl ile birlikte kaçar. Feleğin devesine binerek karanlık bir gecede yola koyulurlar. Kaf Dağı'ndan daha yüksek ve aşılması zor bir dağa varırlar. Bu dağı binbir zorlukla aştıktan sonra önlerine dar ve karanlık, görünümü korkunç bir vadi çıkar. Bu vadiyi de geçtikten sonra okyanusa ulaşırlar ve burada ay gibi parıldayan sayısız balıkları ve ölçsüz bir ahenkle dönen vahşi timsahları seyredeler. Salâmân ile Absâl daha sonra hilale benzeyen bir kayık bulup denize açılırlar. Cennet gibi güzel bir adaya ve gönül çekici bir bahçeye çıkarlar. Mutluluk içinde Absâl ile hilal şeklindeki kayıktan çıkıp ay misali her menzili gezerler. Padişah Salâmân'ın kaçtığından haberdar olunca dünyayı gösteren aynasından onun sığındığı yeri görür ve merhamet ederek yaşamlarını temin için gerekli şeyleri yollar. Fakat daha sonra Padişah kıskançlık içinde Salâmân'ın Absâl ile yiyip içmesinden kederlenir ve sihir yoluyla Salâmân'ın erkekliğini alır. Absâl'a yaklaşmasına engel olur. Salâmân yaptığı işlerden pişman olur ve babasının yanına dönmek için yola çıkar. Çıktıkları yolda karanlık bir gecede Zengibar kavminin kötülüleriyle savaşırlar.</p> <p>Tanrıça kültüyle ilgili uygulamalar arasında iğdiş edilme uygulaması da vardır. Tanrıçalara hizmet eden erkeklerin iğdiş edildiği bilgisi mevcuttur (Kurt 2010: 46). Attis'in kendisini iğdiş etmesi de mitolojideki örneğidir (Öztürk 2016: 694).</p>	<p>'Âkıbet pend üzre itdiler karâr Kim nasihat gibi yokdur hiç kâr (986) ...</p> <p>Pend-i pîrân sûd-mend olmaz aña 'Akl u dâniş pây-bend olmaz aña (1099)</p> <p>Yolları bir kûha irdi nâgehân Kim felek evcine olmuş nerd-bân (1152)</p> <p>Eyleyüp cehd ile yüz biñ sa'y u zûr Kıldılar el-kıssa ol yirden 'ubûr (1181) ...</p> <p>Her biri bahr içre kim der-kârdur San musaykal tîg-i cevher-dârdur (1199)</p> <p>Her nehengi kim kılur keştî şikâr Levh-i bahri iki biçer erre-vâr (1203) Buldı bir zevrâk felek-veş tîz-rev Gayretinden oda yanmış mâh-ı nev (1209)</p> <p>Gösterür şekl-i kemân-ı tîr-dâr Tîz-per seyrân deminde tîr-vâr (1210) ...</p> <p>Gördiler âhir irakdan bir sevâd Cennet-i 'ulyâ gibi hurrem-nihâd (1222)</p> <p>Çıkup ol zevrakdan Absâl ile hoş Gezdiler menzil-be-menzil mâh-veş (1260)</p> <p>Var idi yanında şâhun dil-güşâ Bir 'aceb âyîne-i 'âlem-nümâ (1326)</p> <p>Şâh idüp ol câmı hâzneden talep Güşe güşe 'âlemi seyr itdi hep (1329)</p> <p>Eyleyüp bahr içre maksûdın kenâr Gördi kim 'işret ider ol iki yâr (1330) ...</p> <p>Yâr derber ola 'innîn neylesün Çünkü yok destinde temkîn neylesün (1372)</p>

	<p>Çünkü virmez dâmen-i maksûd el Dut ki pâyun sındı destûn oldu şel (1373) ....</p> <p>Çekdi Rûm üstine leşker Zengibâr Eyledi maşrık şehen-şâhı firâr (1401)</p> <p>Dîv-i zulmet ağzın açup saçdı od Ebr-âyîn kapladı âfâkı dûd (1402)</p> <p>Her biri bir dîv-i merdüm-h'âr idi Burnı ejder ini ağzı gâr idi (1410)</p> <p>Seg-nihâd u hük-dendân pîl-gûş Dîv-sûret gül-tâb' ejder-hurûş (1411)</p> <p>Söyünürdi yıllerden şem'-i mâh Çarh olurdu demlerinden dil-siyâh (1412)</p>
Absâl'in Ölümü	İlgili Beyitler
<p>Salâmân bu siyahi kavmin şerrinden Allah'a sığınır ve Hızır'ın yardımıyla Zengibar Kavmi'ni bozguna uğratar ve ganimetlerini toplayarak babasının yanına gider. Babası Salâmân'a tekrar nasihatlerde bulunur ve babasının nasihatlerinden dolayı Salâmân'ın yüreği daralır ve Absâl ile birlikte çöle kaçar. Orada aşk uğruna kendilerini atmak için ateş yakarlar ve bu ateşe iki sevgili birlikte atlar. Absâl tamamen yanarken Salâmân hayatta kalır.</p> <p>Ateşle yenilenme, kötü olanın yok edilmesinin arındırıcı bir işlemidir. Ateş aynı zamanda inanış durumuna geçişi sembolize eder (Akşit 2014: 66-67). Absâl, ateşe atlayarak yenilenir/yeniden doğuşu gerçekleştirerek üzere Zühre'ye dönüşür.</p>	<p>Hızır'dur bildi Salâmân ol dilir Kim irişdi gaybdan mânend-i şîr (1467) ...</p> <p>Mihr eliyle kaldırıp başını Şâh Mihr-âyîn urdu bir zerrîn külâh (1492)</p> <p>Didi ey nev-bâve-i bâğ-ı vücûd Yiter itdûn eşkümi hicrûnle rûd (1493)</p> <p>Çün Salâmân itdi pend-i Şâh'ı gûş Yine deryâ-yı derûnı kıldı cûş (1523)</p> <p>Pes kılup cân kaskını bu hâl ile 'Azm-i sahrâ eyledi Absâl ile (1527) ...</p> <p>Lâkin Absâl'ı misâl-i şâh-ı gül Yakup ol âteş ser-â-pây itdi kül (1571)</p> <p>Çün Salâmân idi zer Absâl gışş Lâ-cerem bu yanuben ol kaldı hoş (1573)</p>
Zühre'nin Doğuşu	İlgili Beyitler
<p>Salâmân Absâl'in ayrılığına dayanamaz ve gözünden kanlı yaşlar akıtır. Sürekli Absâl'i hatırlayarak ağlayıp inler. Padişah oğlunun bu durumuna çok üzülür ve Hakîm'den bir çare bulmasını ister. Hakîm Salâmân'a verdiği emirlere itaat ederse Absâl'ı ona gösterebileceğini söyler. Salâmân kabul eder. Hakîm Salâmân'ın eğitimine başlar. Ona irfan kadehini sunar ve onun hikmet balıyla</p>	<p>Geh gamından ağlar idi bülbüle Kan yaşın 'arz eyler idi geh güle (1617)</p> <p>Derdümi bildûn devâsın kıl kerem 'Âciz ü hayrân ü zâr u muzterem (1699)</p> <p>Cân tabîbisin 'ilâc it derdüme Rahm kıl bu cân-ı gam perverdüme (1700)</p> <p>Kaldırıp başın Hakîm itdi cevâb</p>

<p>damağımı tatlandırır. Fakat Salâmân ne zaman Absâl'i düşünse kederi artar. Hakîm bunu fark edince Absâl'in suretini tasvir ettirir ve Salâmân'ın kederlendiği zamanlarda kendisine gösterir. Hakîm'in asıl amacı ise Salâmân'ı ebedî güzelliğin timsali olan Zühre'ye âşık etmektir. Salâmân Absâl'in hatırasını gönlünden silmiş ve ebedî güzelliğe, Zühre'ye âşık olmuştur.</p> <p>Zühre (Venüs), yeniden doğuşu simgeler. İlk Ana Tanrıça kültleri Venüs adını taşımaktadır.² Venüs yıldızı tanrıça özellikleriyle mitolojilerde kendisine yer bulmuştur. Venüs sabah yıldızı olarak savaş tanrıçasını akşam yıldızı olarak da aşk tanrıçasını simgeler.</p>	<p>Didi rûşendür şehâ râh-ı savâb (1701)</p> <p>Ger Salâmân ola fermân-ber baña Ola vâsıl tîzrek dilber aña (1702)</p> <p>Sihir idüp 'âkılları şeydâ kılam Yine Absâl'i aña peydâ kılam (1704)</p> <p>Resm idüp şeklini gûyâ virdi cân Kim bakup hayran kalurdı ins ü cân (1719)</p> <p>...</p> <p>Dir idi gerçi felek bî-rengdür Lîk hâkim aña Heft-evreng'dür (1733)</p> <p>Kâr u bârı her birinüdüdür 'aceb Zühre-veş yokdur velî ehl-i tarab (1734)</p> <p>Çarh urur gerdûn gînâ-yı çengine Def dutar hûrşid ü meh âhengine (1735)</p> <p>Oldur encüm içre şem'-i encümen Pertev-i nûr-ı cemâl-i zü'l-minen (1736)</p> <p>Her kaçan kim hüsnini peydâ kılar Mîhr ü mâhı 'âşık u şeydâ kılar (1737)</p> <p>İndürür pâyına ser Behrâm-ı çarh Seng-i ta'nından sınıbdur câm-ı çarh (1738)</p> <p>Pâs-bân-ı kasrıdur Keyvân anuñ Gönlegidür bu tokuz eyvân anuñ (1739)</p> <p>Dutup elde rûz u şeb kîlk-i beyân Levh-i hüsninden 'Utârid nükte-dân (1740)</p> <p>'Arz idüb ruhsârınuñ envârını Müşteri'nün germi der bâzârını (1741)</p> <p>Hirmeninden hûşe-çîn Pervîn anuñ Pür-şeref nûrıyla 'illiyîn anuñ (1742)</p>
<p>Salâmân'ın ebedî güzelliğe ulaştığını gören Padişah devletin ileri gelenlerini çağırır ve yüce tahtını, kemerini ve tacını Salâmân'a bıraktığını açıklar.</p> <p>Zühre'nin doğuşuyla Salâmân'ın Padişah'ın tahtı, kemeri ve tacına sahip olması, onun bir dönüşümüne girerek</p>	<p>Şâh-ı Yûnân pes kıgırdup beglerin Cem' kıldı kavm-i şeh'r ü leşgerin (1766)</p> <p>Pes Salâmân'ı alup yanına Şâh Gün gibi başına urdı zer-külâh (1771)</p> <p>İtdürüp bey'at kamu halkı hemân</p>

² Ana Tanrıça kültleri doğurganlığın yanı sıra yeniden doğumun da sembolü olmuşlardır. İlk ana tanrıça heykelcikleri yeniden doğum gerçekleşsin diye ölen kişilerle birlikte gömülmüşlerdir. Bk. Ateş, Mehmet (2014). Mitolojiler ve Semboller. Ana Tanrıça ve Doğurganlık. İstanbul: Milenyum-Yay.s.105.

ebedî güzelliğe ulaşması sayesinde olduğunu gösterir.	Aña teslim eyledi tahtın revân (1772)
---	---------------------------------------

Sonuç

Lâmi'î Çelebi'nin Salâmân u Absâl mesnevisindeki Absâl'in mitolojik anlatılardaki Ana Tanrıça ile benzer yönlerinin olduğu görülmektedir. Tıpkı oğul tanrılarının daha sonra annelerinin eşleri olması gibi Absâl da Salâmân'ın önce süt annesi sonra sevgilisi olmuştur. Doğurganlık sembollerinin mesnevîde yer alması (inci, süt, yay kaşına kırıç çekme vb.) bu konudaki görüşümüzü destekler. Salâmân'ın iğdiş edilmesi diğer mesnevîlerde olmayan bir temadır ve tanrıçalara hizmet eden erkeklerin iğdiş edildiği bilgisini akla getirir. Salâmân'ın, Absâl ile yaşadığı aşkın sonucunda bir erginlenme sürecinden geçmesi ay sembolizmindeki yenilenme ile benzerlik gösterir. Absâl'in ölümü ile yerini alan Zühre, yine Ana Tanrıçalardan biridir. Makalede Ana Tanrıçaların hepsine yer verilmesi imkansız olduğu için tanrıçalarla ilgili mitolojik öykülerden örnekler verme yoluna gidilmiştir. Elde edilen verilerle semboller birleştirildiğinde Absâl'in kökeninin mitolojik anlatılardaki Ana Tanrıçalara kadar uzandığı sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akalın, Kürşat Haldun (2016). Göğün Kraliçesi İsis'in Geri Dönüşü: Hristiyanlıkta Meryem Ana Tapınması. İLTED, Erzurum 2016/1, sayı 45, ss. 81-107.
- Alpay Tekin, Gönül (2009). Divan Edebiyatındaki Bazı Motiflerin Mitolojik Kökenleri. TUBA/JTS 33/II.
- Alpay Tekin, Gönül (2017). Eski Türk Edebiyatı Metinlerinin Bugünkü Türkçeye Açıklamalarla Çevrilmesinin Gerekliği Üzerine. Hayat Ağacı. İstanbul: Yeditepe Yayınevi s. 145-168.
- Armstrong Karen (2014). Mitlerin Kısa Tarihi. İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Ateş, Mehmet (2014). Mitolojiler ve Semboller. Ana Tanrıça ve Doğurganlık. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Avşar, Ziya (2007). Evrensel Bir Hikâye: Salâmân u Absâl ve Kökeni. Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 2/4 Fall 2007.
- Black Jeremy, Green Anthony (2017). Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü. İstanbul: Köprü Kitapları.
- Bottero, Jean, Kramer Samuel Noah (2017). Mezopotamya Mitolojisi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Campbell, Joseph (1995). İlkel Mitoloji. Tanrının Maskeleri. Ankara: İmge Kitabevi.
- Campbell, Joseph (2017). Kahramanın Sonsuz Yolculuğu. İstanbul: İthaki Yay.
- Eliade, Mircea (2017a) Mitler, Rüyalar ve Gizemler. Ankara: Doğu Batı Yay.
- Eliade, Mircea (2017b). Dinler Tarihine Giriş. İstanbul:Alfa Yayınları.
- Eliade, Mircea (2017c). Kutsal ve Kutsal Dışı. İstanbul: Alfa Mitoloji.
- Erhat, Azra (1996). Mitoloji Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Fidan, Maksude Kurt (2015). Ana Tanrıçalardan Bakire Meryem'e: Kadının Mitolojik Öyküsü. II. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi-Bildiriler Kitabı 4. s. 934.
- Gılgamış Destanı. (2018). çev. Maden, Sait. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hamilton, Edith (2016). Mitologya. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Jung, Carl G. (2015). İnsan ve Sembolleri. çev. Hatice Mukaddes İlgin. İstanbul: Kambalçı Yayıncılık.
- Kartal, Ahmet (2013). Doğu'nun Uzun Hikâyesi. Türk Edebiyatında Mesnevi. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Knith Gareth (2012). Tanrıça'nın Sihri ve Gücü. Batı Gizem Geleneğinde İnisiasyon, Tapınmak ve Ritüel. İstanbul: Ayna Yayınevi.
- Kurt, Maksude (2010). Tanrıça Kültü ve Hristiyanlıktaki Meryem Figürüne Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Rize: Rize Üniversitesi.
- Larousse Semboller Sözlüğü (2014) .çev. Beyza Akşit. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Öztürk, Özhan (2016). Dünya Mitolojisi. Ankara: Nika Yayınevi.

- Roller, Lynn E. (2013). Ana Tanrıça'nın İzinde. Anadolu Kybele Kültü. İstanbul: Alfa Basım.
- Uludağ, Erdoğan. (2013) Lâmi'î Çelebi. Salâmân ve Absâl. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Yıldırım, Nimet (2008). Fars Mitolojisi Sözlüğü. İstanbul: Kabalcı.
- Yıldız, Ayşe (2017). Sevgilinin Boyunun Benzetilenleri Bağlamında Nârveni Yeniden Düşünmek. *Littera Turca Journal Of Turkish Language And Literature*, 3 (1), 330-336.